

Kulturdepartementet,
Postboks 8030 Dep.,
0030 Oslo.

postmottak@kud.dep.no

Deres ref.: 14/2642-

Oslo, 27.08.2014.

Høring - gjennomgang av Norsk kulturråd

Det vises til rapporten "Gjennomgang av Norsk kulturråd" av 2. Juni 2014. Vi takker for muligheten til å bli hørt og har gjennomført nødvendig demokratisk prosess i forhold til de 20 grunnorganisasjonene Norske Billedkunstnere som paraplyorganisasjon består av og representerer.

Rapporten tar opp mange forhold i Kulturrådet og vi har valgt å konsentrere oss om de områdene hvor vi mener rapporten er svakt begrunnet. Det gjelder de forslagene utredningen tar til orde for, som etter vårt syn vil gå på tvers av prinsippene rundt verdien av fagfellevurdering, maktspredning, mangfold, bredde og armlengdes avstand.

For å ikke gjenta oss selv for mye viser vi til Kunstnernetverkets høringssvar, hvor temaene maktspredning (del 1), forslagene om oppnevning og sammensetning av råd og fagutvalg (del 2), forslagene om organisering av armlengdesoppgaver (del 3) og organisering av direktoratsoppgaver (del 4) er grundig gjennomgått. NBK er medforfatter av denne høringsuttalelsen, men har i tillegg noen særlige problemstillinger for vårt felt, som vi ønsker å spille inn i høringsrunden i tillegg. Vi viser også til Bildende Kunstneres Hjelpesfond (BKH) og våre grunnorganisasjoner som har sendt inn egne høringssvar og stiller oss bak deres uttalelser.

Generelt om rapporten "Gjennomgang av Norsk kulturråd"

På generelt grunnlag er vi positive til at Norsk kulturråd diskuteres og mener at rapporten tar opp viktige problemstillinger rundt sentrale oppgaver og strukturer som jevnlig bør sees på med friske øyne. Vi mener at det arbeidet som er startet nå er en god start for videre diskusjon og som vi håper å kunne være en aktiv del av. Norsk kulturråd spiller en særlig viktig rolle for norske billedkunstnere, fordi vi ikke er ansatt i institusjonene eller jobber som frilansere, men organiserer oss i enkeltpersonsforetak som selvstendig næringsdrivende. Prosjektstøtte og statlige stipend finansierer mye av aktiviteten og arbeidsplassene til billedkunstnere, som Kulturrådet forvalter store deler av. Billedkunstnerne er dermed også svært sårbare for endringer, fordi vårt felt knyttes så nært opp til strukturene som er innarbeidet og prøvd ut gjennom mange års erfaring i Kulturrådet. NBK ber derfor om at man er forsiktig med å endevende alt, før man har utredet grundig konsekvenser i alle ledd. Vi ser frem til dialog og prosess for gode framtidige løsninger.

Utviklingen av Norsk kulturråd og dets rolle i norsk kunstliv i dag

Gjennom årenes løp har vi sett at Kulturrådet i en lang profesjonaliseringsprosess og i tråd med prinsippet om armlengdes avstand, har fjernet seg fra politisk makt og rendyrket sin faglige spisskompetanse i kunst- og kulturspørsmål. Dette har ført til høy grad av legitimitet i kunstnerisk skjønnsutøvelse ved tildelinger. Norsk kulturråd samler nå fagkompetanse i hele det mangfoldet kunstnerne praktiserer av kunst- og kulturuttrykk i dag og sikrer bredde, oversikt og kvalitet i faglige vurderinger på alle felt.

Dette har vært mulig fordi andre organer har overtatt og ivaretar de demokratiske hensyn som er nødvendige i et folkevalgt politisk system. Det gjelder opprettelsen av eget Kulturdepartement, økt kunst- og kulturkompetanse i fylker og kommuner og mangfoldet vi ser av kunst- og kulturinstitusjoner over hele landet. Dette gjør at Kulturrådet kan konsentrere seg om faglige vurderinger, vel vitende om at politiske visjoner for kunsten og kulturen blir ivaretatt i andre organers system. At politikerne benytter seg av fagkompetansen og kunnskapen i Kulturrådet er selvfølgelig bare positivt og ønskelig. Politikerne på sin side, kan nå sine visjoner i kunst- og kulturpolitikken ved å styre bevilgningene og gi føringer for hva de skal gå til. Man sluttet derfor å ha politisk oppnevnte rådsmedlemmer og sørget isteden for høy kunst- og kulturfaglig kompetanse i Kulturrådet. Utredningen bærer preg av å ønske seg tilbake til et Norsk kulturråd som har egne politiske meninger, utvikler egne strategier for å nå politiske mål og gå bort ifra kravet om kunst- og kulturfaglig kompetanse i alle ledd. NBK mener alle er best tjent med å opprettholde den armlengdes avstand Norsk kulturråd nå har til politikken og slik rendyrke den troverdigheten de har, i sin brede portefølje av kunst- og kulturfaglig spisskompetanse. Kulturrådet nyter anerkjennelse og tillit i fagmiljøene, nettopp fordi deres vurderinger er uavhengige og fri fra politikernes vilje.

Mens politikken opererer med åpne, demokratiske, transparente beslutningsprosesser hvor alle kan delta og påvirke, vil Kulturrådet som fagorgan aldri bli like tilgjengelige eller transparente. Det er derfor heller ikke noen god ide å gi Kulturrådet politisk makt. Deres makt skal ligge i den faglige tyngden og frie vurderingen av kunstfaglig kvalitet. Det er ved denne løsrivningen man oppnår armlengdes avstand.

Endringer i Stipendbehandling og oppnevning av komiteer

I rapporten anbefales det blant annet at forvaltningen av Statens stipend og garantiinntekter legges til Kulturrådet. Oppnevningsmyndighet for stipendkomiteene foreslås overført til Rådet og Utvalget for statens stipend og garantiinntekter for kunstnere foreslås avvirket. I tillegg tas det til orde for en forenkling av stipendsystemet ved at antall komiteer reduseres og at komiteene gis myndighet til å beslutte i saker som gjelder enkelttilskudd.

Generelt

De første kunstnerstipendene ble utdelt i 1836, Høstutstillingen ble etablert i 1882 sammen med Norske Billedkunstnere som siden har praktisert fagfelleevaluering i Den Nasjonale Jury for Høstutstillingen og i stipendbehandlingen. Det er en kjent sak at billedkunstyrket er forbundet med stor økonomisk risiko og at mange, i sin tid ukjente og kontroversielle men i dag kjente og kjære kunstnere, har ofret mye for å få tid og rom til å arbeide med sitt livsverk. Stipend er samfunnets uttrykk og vilje til å avlaste den økonomiske risikoen det er å investere i grunnforskning på feltet.

Stipendordningen er en av bærebjelkene i norsk kunstøkonomi og det verktøyet politikerne har, som med høy grad av presisjon går til å investere direkte i gode kunstnerskap. Kulturpolitisk ligger

begrunnelsen for stipend som en forutsetning for at faget og feltet skal kunne utvikle seg uavhengig av skiftende markedsinteresser og utstillingstrender. Diskusjonen handler om hvem som skal sitte i stipendkomiteen og bestemme hvilke kunstnerskap som skal satses på.

Fagfellevurdering

Hovedargumentet for fagfellevurdering er at det best ivaretar nødvendig nyskaping og utvikling i norsk kunst. Fagfellevurdering har det viktige fortrinnet av at fagfeller ligger helt i forkant av dagens kunstsyn og vil ha en større vilje til å anerkjenne nye kunstuttrykk, ofte lenge før markedet, publikum eller andre fagpersoner i kunstmiljøet.

Helt siden Norske Billedkunstnere tildelte sitt første stipend, har det blitt praktisert fagfellevurdering ved innstilling - en vanlig metode i forskning som brukes for sikre faglig kvalitet og tyngde i vurderingen av rapporter og publikasjoner på best mulig måte. Fagfellevurdering har dype røtter i tildelingen av stipend i de fleste kunstnerorganisasjonene i Norge fra begynnelsen. Kunstnere fra de ulike fagorganisasjonene velges til sine fagjuryer etter demokratiske prinsipper og settes sammen for å dekke en så bred sammensetning som mulig når det gjelder fagområder.

Det er flere grunner til at politikere, gallerister, kunstkritikere, -historikere, -teoretikere, -vitere og kuratorer, ikke har vært aktuelle hverken i oppnevningen av kandidater eller som medlem i stipendkomiteen.

1. For det første kan disse rollene kan føre til at vikarierende interesser spiller inn under vurderingen.
2. For det andre er det avgjørende at disse gruppene ikke kjenner faget fra innsiden. De kan ikke sikre tilstedeværelse av førstehåndserfaring fra kunstneryrket, dets praksis, metode, krav, utfordringer og muligheter. Kunstnerne har denne kompetansen til fingerspissene og med sin erfaringsbakgrunn er de derfor best skikket til å vurdere søknadenes kunstneriske kvalitet.
3. For det tredje er det mange historiske eksempler på at det er kunstnerne selv som er tettest på faget og mest åpne for eksperimentelle og nyskapende uttrykksformer: Kunstnere støttet f.eks Munch lenge før han fikk anerkjennelse blant kritikere eller galleristene.
4. For det fjerde har dagens ordning vært utprøvd, diskutert og utviklet gjennom så lang tid at den i dag nyter bred tillit innad i fagmiljøet. Prosessen er transparent og diskuteres stadig blant medlemmene og forslag til endring behandles demokratisk på landsmøter i NBK.
5. For det femte kan fagfellene fagspråket og har erfaring med å vurdere det visuelle billedmaterialet, prosesser, arbeidsmetoder, skisser og idéer beskrevet i tekst, men som skal utføres som visuelle arbeider og performative uttrykk. Referansene kommer gjerne fra utdanning, nettverk og atelierpraksis.
6. Sist, men ikke minst, handler det om sikring av mangfold og maktspredning. Alle andre deler av kunstnerens karrierer er i all hovedsak styrt av ikke-fagfeller (gallerier, museer, medier, markedet, politikere, publikum etc.)

For billedkunstnerens stipendkomite er det avgjørende å finne representasjon fra hele den bredden vi har for alle faggruppene som arbeider så ulikt og med så vidt forskjellige teknikker og metoder. Nominasjonskomiteen tar hensyn til at juryen representerer geografisk bredde, at det er et etnisk mangfold og kjønnsmessig balanse.

To prinsipper er avgjørende i denne sammenhengen. Det ene er at kun fagfeller (kunstnere) kan sitte i stipendkomiteen som redegjort for over, og det andre er prinsippet om armlengdes avstand mellom politiske myndigheter og fagpersonene som er satt til å vurdere søknadene. Komiteene vil alltid trenge et sekretariat; et arbeid som fagorganisasjonene hittil har utført. Med strenge habilitetsregler og gode

rutiner for dette arbeidet kan vi ikke se hvordan dette kan bli gjort på noen annen og bedre måte av et annet organ.

Norske Billedkunstnere mener at fagfelle vurderingen også må gjenspeiles i oppnevningen av komiteene, for å sikre at det kunstfaglige skjønn som utøves, har forankring og legitimitet i fagmiljøet komitémedlemmene skal representere.

Det korporative

Rapporten fremmer en idé om at kunstnerorganisasjonene er korporative utøvere av en autoritær maktforståelse. Vi mener at denne lesningen er en total mistolkning av vår utøvelse av et demokratisk prinsipp, hvor medlemmenes påvirkningskraft over valget av komité faktisk sikrer faglighet og frihet innenfor feltet. Tvert om mot hva rapporten fastslår. Samarbeidet mellom staten og kunstnerorganisasjonene er bygget på åpenhet, demokratiske prinsipper og transparens. Endringene som foreslås vil lukke disse og føre til maktkonsentrasjon. Vi ser ikke hvordan man kan oppnå mer maktspredning, bredde, armlengdes avstand eller demokrati ved å redusere antall beslutningstagere for hvem som skal sitte i alle stipendkomiteene, fra totalt 30 000 organiserte kunstnere til syv regjeringsoppnevnte rådsmedlemmer?

Armlengdes avstand mellom sekretariatet og stipendkomiteen

Debatten om definisjonsmakten synes mer aktuell nå enn noen gang sett på bakgrunn av de endringsforslag som er framsatt av utredningsgruppen som har vurdert Norsk kulturråd. Det påstås i rapporten at kunstnerorganisasjonene som interessegruppe for frie, profesjonelle kunstnere, ikke har tilstrekkelig armlengdes avstand til sine medlemmer i stipendkomiteen og antyder dermed at de kan utøve en påvirkning på utfallet. Dette er ikke bare galt, men også en undervurdering av disse særskilt kompetente kunstnerne, deres personlige integritet og dømmekraft. De er valgt inn i komiteen på demokratisk vis ved uravstemning innen sitt fagfelt, for å utvise kunstfaglig skjønn i dette viktige arbeidet. Kunstnerorganisasjonene fungerer som et sekretariat for sine komiteer og kjenner deres behov og de praktiske utfordringene som følger med søknader fra i alt 1757 kunstnere (2014) med vedlegg som bilde-, lyd- og videofiler i alle tenkelige format.

Gjennom årene er det utviklet klare praksiser for å holde vanntette skott mellom det arbeidet organisasjonen gjør fagpolitisk på vegne av kunstnerne og sekretærfunksjonen for stipendkomiteene. Fremgangsmåten er konstant kvalitetssikret gjennom overvåking både ovenfra fra Statens utvalg og nedenfra fra 2700 medlemmer.

Medlemskap likegyldig for stipendkomiteens vurdering

Det er heller ingen sammenheng mellom medlemskap i organisasjonen og tildeling av stipend. Alle kan søke og få stipend. Stipendkomiteen har heller ikke mulighet til å få opplyst om søkerne er medlem av NBK eller andre kunstnerorganisasjoner. Siden dette har vært en påstand i rapporten har NBK gått igjennom årets tildelinger. Av 541 stipend totalt tildelt til billedkunstnere i 2014 var 208 ikke-medlemmer og 333 medlemmer av NBK. Ikke-medlemmer som fikk stipend i 2014 utgjorde dermed 38,4 prosent og av medlemmer av NBK var det 61,6 prosent. Dette er kun en stikkprøve fra sist tildeling men kan likevel sees som en god indikasjon på at arbeidet NBK gjør som sekretariat for stipendkomiteen ikke påvirker utfallet. Organisasjonen tar denne jobben svært seriøst når det gjelder habilitet og armlengdes avstand, også fordi de kjenner så godt til hvor avgjørende et stipend er i et kunstnerskap.

Fagorganisasjonens rolle

Norske Billedkunstnere arbeider for at alle billedkunstnere skal ha like muligheter, og for å ivareta billedkunstnernes faglige, ideelle, økonomiske og sosiale rettigheter og interesser. At de statlige stipendordningene bør være uavhengig av politiske myndigheter er noe vi er helt enig i. Som oftest er problemet nettopp at faglig kompetanse er underrepresentert i utvalg, komitéer, juryer, styrer og råd som er satt til å ta kunstfaglige beslutninger.

Norske Billedkunstnere har vært først ute i Norges kunstverden til å møte dagens krav til digitalisering og har allerede syv års erfaring fra egen digital søknadsportal i den største søkergruppen til de statlige stipend. Erfaringen sekretariatet har opparbeidet gjennom disse årene, gjør det mulig for komiteen på 10 billedkunstnere å komme igjennom og utøve sitt faglige skjønn på så mange søknader. Det hersker stor tillit blant søkerne for at NBKs administrasjon ikke påvirker komiteens vurderinger i arbeidet og alle møter med politisk valgte kunstnere (styret f.eks) legges til andre tider enn når komiteen møtes. Det praktiseres også strenge habilitetskrav til komiteens medlemmer i forhold til søkerne.

Norske Billedkunstnere har som organisasjon ingen interesse, mulighet eller anledning til å kunne på noen måte påvirke i vurderingene som ligger til grunn for stipendkomiteenes behandling av søknadene. Norske Billedkunstnere er kun sekretariat og samkjører stipendbehandlingen for alle stipend, ikke bare de statlige. Fratas organisasjonens stipendkomiteer retten til å juryere de statlige stipend vil det kreve dobbel juryering fordi kunstnerne også har andre midler avsatt til stipend. NBKs stipendkomite innstiller også stipendmidler fra Bildende Kunstners Hjelpefond (BKH), Billedkunstnernes Vederlagsfond (BKV) og en rekke private legater, som de beste stipendkandidatene møysommelig rangeres til i forhold til hvor store stipendene er. Samkjøring mellom større stipend som arbeidsstipend fra de ulike kilder, inkludert de statlige er mye viktigere enn samkjøring med prosjektstøtte, som også tildeles på et annet grunnlag.

To søknadsportaler

Norske Billedkunstnere mener det har blitt mer byråkrati og mer tungvint for brukerne å måtte søke to steder om stipend. Med Norsk kulturråds nye søknadsportal har kunstnerne allerede fått dobbel eller trippel søknadsmengde ved at de må sende inn en søknad for hvert statlige stipend. Kunstneren må søke med separate søknader på alle de stipend de er berettiget til å bli tildelt og søknadsprosessen for kunstnerne har dermed vokst betraktelig. Dersom fremtidens stipendkomiteer vil ha sitt utspring i Norske kulturråds systemer, vil det bety store konsekvenser for de andre midlene satt av til stipend som stipendkomiteen i NBK deler ut. Det er mange kunstnere i Norge som innehar svært høy kunstnerisk kvalitet og fortjener stipend. Å skape et system med to søknadsrunder vil være å komplisere prosessen unødvendig, når det er de samme kunstnerne som søker på alle midlene satt av til stipend.

For en kunstner betyr det ikke så mye om arbeidsstipendet kommer fra Staten, Billedkunstnernes Vederlagsfond eller Bildende Kunstners Hjelpefond. Dobbelttildelinger vil bli den største ulempen ved to portaler, fordi man sprer ikke ressursene satt av til stipend godt nok. Man vil også miste oversikten over oppfølginger av kunstnerskap. En stipendtildelelse ett år bør noen ganger følges opp av nye stipender i årene fremover for å sikre gode prosjekter i vekst, men som krever store investeringer i tid og arbeid.

Utvalget for statens stipend og garantiinntekter

Forslaget om å overføre beslutningsmyndighet til stipendkomiteene og avvikle Utvalget vil medføre at det innføres et system der søknader om statens stipend behandles i bare ett ledd. Dagens ordning med

totrinnsbehandling bidrar til å sikre maktspredning ved at innstillingene fra stipendkomiteene vurderes av et nytt uavhengig organ, før endelig vedtak fattes.

Norske Billedkunstnere vil fastholde at dersom innstillingsarbeidet for Statens stipend flyttes til komiteer underlagt Kulturrådet, vil det sannsynligvis måtte opprettes en eller flere separate løsninger for innstilling til de øvrige stipendene. Jo flere parallelle stipendbehandlinger jo mer byråkrati og økte utgifter, som i så fall vil måtte dekkes av tilskuddsmidler. Muligheten til å se stipendene i sammenheng og avgi koordinerte innstillinger, vil også gå tapt. Kunstnerne vil måtte forholde seg til et mer uoversiktlig system og flere søknadsinstanser som ikke er innbyrdes koordinert. En slik behandling ville fremstå som en sterk overbyråkratisering av systemet.

Antall komiteer reduseres

Fordelen med dagens komitéstruktur med 24 komiteer er at fagkompetansen er sikret tilstrekkelig i vurderingen av de ulike kunstformene. En reduksjon av antall komiteer vil medføre fare for at kunnskap forsvinner og at den enkelte komité derfor ikke er tilstrekkelig utrustet til å foreta kunstfaglige vurderinger av alle søknadene. Dette vil kunne føre til lavere prioritering av kunstnere som arbeider innenfor smalere kunstnergrener.

NBK mener bredde i kompetansen i de ulike stipendkomiteene er viktig for å ivareta et mangfold av kunstuttrykk.

Konklusjoner

- Norske Billedkunstnere ønsker at Norsk kulturråd rendyrker sin rolle som fordelingsorgan basert på utøvelse av kunstnerisk skjønn. Vi ønsker ikke en utvikling til et mer politisk organ. Armlengdes avstand er avstanden mellom politisk makt på den ene siden og autonome, frie kunstfaglige beslutninger fra fagpersoner på den andre siden.
- Norske Billedkunstnere kan ikke se at forslaget om at Kulturrådet skal oppnevne stipendkomiteer til Statens kunstnerstipend ivaretar de uttalte målsettinger på en bedre måte enn dagens ordning. Rapportens anbefaling på dette punktet vil derfor ikke innebære en endring til kunstnerens beste.
- Norske Billedkunstnere kan ikke se at det påberopes praktiske eller faglige grunner til å innføre de endringer som er foreslått og anbefalt i gjennomgangen. Dette gjelder så vel i forbindelse med oppnevning av stipendkomiteer som med gjennomføring av behandlingen av stipender.
- Norske Billedkunstnere vil anmode om at forslagene og anbefalingene som fremsettes i "Gjennomgang av Norsk kulturråd" må konsekvensutredes nærmere.
- Norske Billedkunstnere anbefaler derfor på det sterkeste at dagens system for oppnevning av stipendkomiteer og at Statens kunstnerstipend opprettholdes.

På vegne av sentralstyret i Norske Billedkunstnere

Hilde Tørdal
Styreleder